

őket. Egyik-másik tömeges kivégzésnek nemcsak a helyi lakosság vált a szemtanújává, hanem a csatlós hadsereg tagjai is, köztük románok és magyarok is. Sok magyart megdöbbenett az ártatlan férfiak, nők és gyermekek legéppuskázása. Családjuknak küldött leveleikben kifejezték felháborodásukat, és részletesen beszámoltak a látottakról, amikor hazamentek szabadságra. A szigorú zsidóellenes törvények ellenére az Ukrajnában szolgáló magyar fegyveres erők kötelékében korlátozott számban zsidó katonák is szolgáltak – egyenruhában és fegyveresen, mert különleges szaktudással rendelkeztek mint gépkocsivezetők, szerelők, mérnökök vagy orvosok –, akik szintén látták az Einsatzgruppék által elkövetett szörnyűségeket. Beszámolóik, akárcsak a keresztény katonáké és tisztké, nem kerültek el a hitközségi és cionista vezetők figyelmét. E beszámolókon alapuló tudósításokat még az amerikai sajtó is közzétett.⁵

A magyar katonaságtól származó beszámolókat megerősítették azok a deportáltak, akiknek sikerült megszökniük Magyarországra. Köztük volt Springmann Sámuelnek és Brand Joelnek, a magyar kormánytisztviselőkkel jó kapcsolatot fenntartó két vezető cionistának néhány rokona.⁶ A menekültek szívbemarkoló történeteket adtak elő hitsorsosaik szenvedéseiről és tömeges legyilkolásáról. Az egyik túlélő, Stern Lajos, Brand sógora, a MIPI (Magyar Izraeliták Pártfogó Irodája) delegációjának kíséretében, melyet Polgár György vezetett, tájékoztatta Keresztes-Fischer Ferenc belügyminisztert a Kamenyec-Podolszkijban és környékén lezajlott mészárlás részleteiről. A minisztert, aki régi vágású konzervatív és nagyon tisztességes ember volt, láthatólag megrázta a dolog, és azonnal elrendelte minden további deportálás leállítását.⁷

1941 késő nyarára a magyar zsidó vezetők megbízható információval rendelkeztek nemcsak a Magyarországról deportált zsidók kiirtásáról, hanem azokról a tömeges kivégzésekről is, amelyeket az Einsatzgruppék és helyi hóhérsegédek – lettek, litvánok, lengyelek, románok és ukránok – követtek el a balti államokban, Ukrajnában, Besszarábiában és Bukovinában, valamint a zárt elgazosító tehergépkocsikkal végzett első kísérletekről is.⁸

A zsidók tömeges legyilkolására vonatkozó első nyilvános tájékoztatást Thomas Mann regényíró adta a BBC által 1941 decemberében és 1942 januárjában közvetített beszédeiben.⁹ Bár Mann beszédei ellenőrizhetetlenek voltak, a Főkörmányszóságban (a németek által megszállt Lengyelország egyik közigazgatási körzete) lévő táborokból megszökött szlovákok beszámolóit megerősítették a zsidók üldözésével és lemészárlásával kapcsolatos, széles körben elterjedt hiedelmeket. A 999 szlovák zsidóból álló első szállítmányt, mely 1942. március 26-án indult Poprádról Auschwitzba, sok más transzport követte. Április végére néhány szöke-